

Interview met Wim Kuiper: over geronde schijfhoorns en platte pluimdragers

Naam: Wim Kuiper

Functie: botanicus

Leeftijd: 60 jaar

Wim Kuiper werkt als botanicus voor de Faculteit Archeologie van de Universiteit Leiden. Zijn werkzaamheden bestaan uit het onderzoeken van plantenresten (pollen, zaden) van archeologische opgravingen. Het onderzoek van schelpen is zijn grote hobby. Dit doet hij meestal in zijn vrije tijd. Inmiddels is hij een autoriteit op het gebied van schelpenonderzoek in Nederland. Uit alle delen van het land komen archeologen met vragen over schelpen naar hem toe.

Hoe bent u ertoe gekomen om schelpen-onderzoek te gaan doen?

Dat is al in mijn jeugd begonnen. Toen woonde ik in Scheveningen en ging regelmatig naar het strand om schelpen te verzamelen. Al snel ben ik lid geworden van de Nederlandse Malacologische Vereniging, een club voor mensen die zich bezig houden met schelpenonderzoek. In de loop der jaren leerde ik zo steeds meer over schelpen en ging het ook steeds leuker vinden.

Hoe gaat schelpenonderzoek in zijn werk?

Ik ga óf zelf naar de opgraving om grondmonsters te nemen óf de archeologen leveren grondmonsters aan. De grondmonsters worden naar het laboratorium gebracht, waar ik ze zeef met water op een zeef met een maaswijdte van 0,25 mm. Vervolgens leg ik het zeefresidu onder de microscoop, zodat ik de soorten kan determineren en tellen. Verder trek ik er regelmatig op

uit. Om namelijk te reconstrueren hoe het vroeger was, is het heel nuttig om te kijken hoe en waar de nu bestaande soorten leven.

Welke informatie kunnen wij halen uit het onderzoek van schelpen?

Schelpenonderzoek kan informatie leveren over voedingspatronen en het milieu. Het thema van deze Actueel is water, dus we zullen ons hier beperken tot het milieu. Schelpen uit grondmonsters van natuurlijke afzettingen kunnen ons vertellen of een afzetting is gevormd in zoet, zout of brak water. Verder kunnen we aan de schelpen zien of er sprake was van stromend water of stilstaand water. Tenslotte kunnen de schelpen iets zeggen over de voedselrijkheid en de begroeiing.

Wat zijn de resultaten van het schelpenonderzoek van de Vergulde Hand?

Op de Vergulde Hand zijn tientallen

soorten schelpdieren gevonden, zowel soorten die op het land voorkomen als waterdieren. De belangrijkste en leukste vondst is de getijdenslak. Deze slak is slechts een paar millimeter groot en komt alleen voor in getijdengebieden met zoet water. Deze slakken vind je dus in het mondingsgebied van grote rivieren. We zijn in de grondmonsters van de Vergulde Hand veel getijdenslakken tegengekomen, wat er op wijst dat de bewoners leefden in een omgeving met zoet water, maar wel met getijdenwerking. Dit beeld wordt bevestigd door de aanwezigheid van de geronde schijfhoorn, een slakje dat voorkomt in gebieden met wisselende waterstanden en op plaatsen waar het water tijdelijk weg is. Er waren ook moerassen, zoals blijkt uit de aanwezigheid van de platte pluimdrager en de kleine diepslak, soorten die alleen in moerassen leven. Bovengenoemde soorten zijn allemaal slechts enkele millimeters tot een centimeter groot. Daarnaast zijn enkele grote mosselen gevonden, zoals de vijvermossel en de stroommossel. De laatste kan wel 10 cm groot worden. In het materiaal dat door mij is onderzocht heb ik geen aanwijzingen gevonden dat schelpdieren door de bewoners van de Vergulde Hand werden gegeten.

Wat is de meest bijzondere vondst of ontdekking die u tot dusverre heeft gedaan?

In een grondmonster van een opgraving in het rivierengebied heb ik een slakje gevonden dat alleen in het grondwater voorkomt. Normaal krijg je die nooit te pakken. Dit was dan ook de eerste keer dat een dergelijk slakje in Nederland gevonden is.

U leest zelf regelmatig de Archeologie Actueel, dus u weet al welke vraag wij altijd als laatste stellen: wat is het oudste voorwerp in uw huis?

Dat is een stukje steen met een varenindruk uit het Carboon, dat is zo'n paar honderd miljoen jaar oud. Een leuker voorwerp vind ik het fossiele walvisbot dat ik zelf heb gevonden in een kleigroeve in Winterswijk. Deze dateert uit het Mioceen en is dus 25 miljoen jaar oud.

Samenstelling Hazenberg Archeologie Leiden

Eindredactie Gemeente Vlaardingen: VLAK & Afdeling communicatie en informatiemanagement

Afbeeldingen VLAK, TNO, R. Dijkstra, S. van Leeuwen

Een waterrijk land

Het thema van deze Archeologie Actueel is water. De bewoners van de Vergulde Hand hadden een haat-liefde verhouding met water. Aan de ene kant konden zij zonder water uiteraard niet overleven. Zij hadden water nodig om te drinken en om hun gewassen te verbouwen. De vele krekken in de omgeving gebruikten zij als vervoermiddel. Aan de andere kant kon water af en toe flinke problemen opleveren of zelfs levensbedreigend zijn, bijvoorbeeld als de nederzetting onder water liep bij hoog tij of stormvloed. Water speelde dan ook een cruciale rol in het leven van de bewoners van de Vergulde Hand. Daarom is het hoog tijd om eens te kijken naar de informatie die we inmiddels hebben over het water in en rondom de Vergulde Hand.

Water is natuurlijk een eerste levensbehoefte. Mensen kunnen dagen, soms zelfs weken zonder voedsel, maar niet langer dan enkele dagen zonder drinkwater. De bewoners van de Vergulde Hand haalden hun drinkwater waarschijnlijk uit de krekken en poelen in de omgeving. Tijdens de opgravingen zijn namelijk geen sporen van waterputten of waterkuilen gevonden. De bewoners van de Vergulde Hand waren boeren en hadden ook in die hoedanigheid te maken met water. Hun nederzetting bevond zich op een voor de landbouw uiterst gunstige locatie. De rivieren en krekken in de omgeving lieten bij overstromingen klei achter, waardoor een vruchtbare laag ontstond. Over een gebrek aan regenwater hadden de boeren van de Vergulde Hand meestal ook niet te klagen: ook in de IJzertijd en Romeinse tijd regende het in Nederland vaak en veel.

De Vergulde Hand lag vlak bij de Maas in een krekengebied. De rivieren en krekken boden uitstekende mogelijkheden voor transport van personen en goederen. Het vervoer over water was belangrijk, omdat het contacten over lange afstanden mogelijk maakte. Dat de bewoners van de Vergulde Hand zich over het water verplaatsten, is wel gebleken uit de ontdekking van de boomstamkano, die dateert uit de Vroege IJzertijd.

Wateroverlast

Maar wat gebeurde er als het water door hoog tij, stormvloed of overvloedige regenval problemen of zelfs gevaar ging opleveren voor de Vergulde Hand? Uit onderzoek is bekend dat mensen al in de IJzertijd de strijd met het water aangingen en terpen gingen bouwen om droge voeten te houden. Al vóór de komst van de Romeinen zijn in Vlaardingen de eerste dammen aangelegd. Op de Vergulde Hand zijn geen sporen van dergelijke constructies aangetroffen, maar we kunnen

nr. 16

23 april

2007

Boven: op deze recente luchtfoto zien we dat de Vergulde Hand (wit omkaderd) dicht tegen de Nieuwe Maas aanligt, waar vroeger de Oude Maas stroomde.

niet uitsluiten dat de bewoners van de Vergulde Hand wel degelijk actie ondernamen om zich tegen het water te beschermen.

Onderzoek

Er zijn allerlei manieren om een beeld te krijgen van het water in het vroegere landschap. Door het onderzoeken van diatomeeën (eencellige organismen) uit grondmonsters kunnen onderzoekers bijvoorbeeld bepalen of er in de omgeving zoet, zout of brak water aanwezig was. Resten van schelpdieren kunnen ons onder andere vertellen of er sprake was van getijdenwerking, en van stilstaand of stromend water. Ook zaden en pollen van de vroegere vegetatie kunnen informatie opleveren over het water. In deze Actueel komen zowel het diatomeeënonderzoek als het onderzoek aan de schelpen van de Vergulde Hand aan bod.

Gratis verkrijgbaar bij het Stadhuis, Visserijmuseum/Vlaardings Museum, de Stadsbibliotheek, het Stadsarchief, VVV/ANWB Vlaardingen en Streekmuseum Jan Anderson.

De volgende Archeologie Actueel komt uit op 23 juli 2007.

www.vlaardingen.nl/archeologie
www.archeologieactueel.nl

Hazenberg **Archeologie** Leiden